

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

40

Muzeum Krakowa

Kraków 2022

Recenzenci zeszytu 40 / Reviewers of Volume 40:

Marek Burak (Muzeum Politechniki Wrocławskiej), Karolina Grodziska (Polska Akademia Umiejętności), Katarzyna Jagodzińska (Uniwersytet Jagielloński), Konrad Meus (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Filip Musiał (Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie), Dariusz Niemiec (Uniwersytet Jagielloński), Zdzisław Noga (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Agnieszka Chłosta-Sikorska (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Łukasz T. Sroka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Marcin Starzyński (Uniwersytet Jagielloński), Jan Święch (Uniwersytet Jagielloński), Janusz Trupinda (Muzeum Zamkowe w Malborku), Konrad Wnęć (Uniwersytet Jagielloński), Michał F. Woźniak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Emil Zaitz (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Zdzisław Zblewski (Uniwersytet Jagielloński), Marcin Zdanowski (Muzeum Okręgowe w Toruniu), Dorota Żurek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)

Redaktor prowadzący / Commissioning editor: Anna Biedrzycka

Tłumaczenie na język angielski / Translation into English: Maria Piechaczek-Borkowska

Projekt graficzny / Graphic Design: Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations: Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), Archiwum Państwowe w Gdańsku, Biblioteka Jagiellońska (BJ), Biblioteka Kórnicka PAN, Biblioteka Narodowa (BN), Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie (BNPP), Centrum Dialogu Przełomy, Centrum Edukacji Przyrodniczej UJ, Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie, Muzeum Etnograficzne w Krakowie (MEK), Muzeum Krakowa (MK), Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK), Muzeum Pamięci Sybiru, Muzeum Pomorza, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Politechnika Krakowska, Wikipedia

oraz / and: Piotr Cora, Mateusz Drożdż, Iwona Siwek-Front, Marcin Gulis, Andrzej Janikowski, Tomasz Kalarus, Kamil Karski, Bogdan Krężel, Michał Lichtański, Marek J. Łukacz, Paweł Mazur, Katarzyna Niwińska, Tomasz Trzaskalik, Mateusz Szczypiński, Agnieszka Wanicka, Michał Wojtarowicz, Mateusz Zdeb, Beata Zuba

ISSN 0137-3129

© Muzeum Krakowa, Kraków, 2022

Wydawca / Publisher:

Muzeum Krakowa, Rynek Główny 35, 31-011 Kraków

www.muzeumkrakowa.pl

www.facebook.com/muzeumkrakowa

www.muzeumkrakowa.pl/krzysztofony-zeszyty-naukowe

Rocznik jest wpisany do prowadzonego przez MEiN Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych z 21 grudnia 2021 r.: na liście nr 32489; unikatowy identyfikator czasopisma – 201305 / The annual is included on the updated list of scholarly journals and peer-reviewed proceedings from international conferences accredited by the Ministry of Education and Science published on 21 December 2021: item No. 32489 on the list; the journal's unique identifier is 201305

Czasopismo jest indeksowane w bazie ERIH PLUS / The journal is included in the ERIH PLUS database

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa / The periodical originally comes out in paper

Printed in Poland

Nakład: 200 egz. / An edition of 200 copies

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting: Jacek Łucki

Druk / Print: Sindruk

Redaktor / Editor

Michał Niezabitowski

Rada Naukowa / Scientific Council

Zdzisław Noga – przewodniczący / President (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Antoni Bartosz (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), Péter Farbaký (Budapesti Történeti Múzeum, Węgry), Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Jacek Górski (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Krasny (Uniwersytet Jagielloński), Anna Niedźwiedz (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie), Volker Rodekamp (Stadtgeschichtliches Museum Leipzig, RFN)

Komitet Redakcyjny / Editorial Committee

Marcin Baran, Monika Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Wacław Passowicz, Jacek Salwiński, Joanna Strzyżewska, Andrzej Szoka, Maria Zientara, Jacek Zinkiewicz – sekretarz / secretary

Kamila Follprecht, Karolina Zięba, Paweł
Ząbczyński: *Na drodze do współczesności. Archiwum
Narodowe w Krakowie. Ludzie – miejsca – praca.
1878–2021. Kraków 2021, 341 s.*

Informacje o autorze: dr, historyk, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, <https://orcid.org/0000-0002-5578-9251>

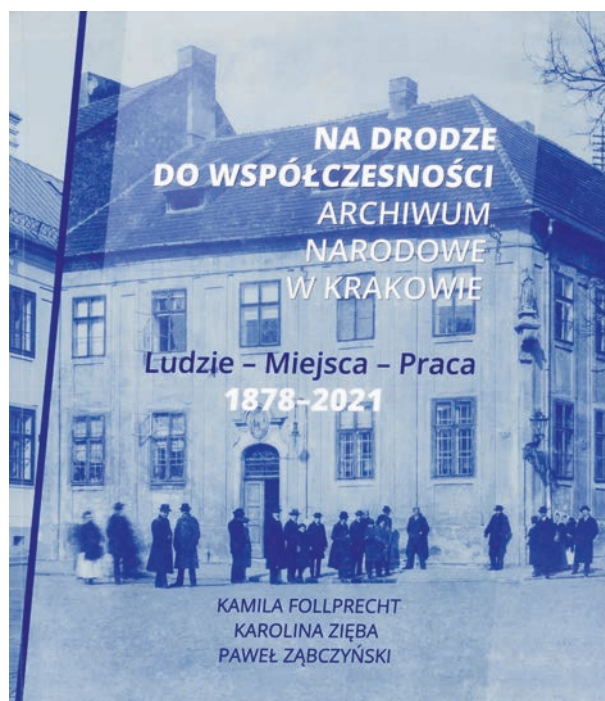
Information about the author: PhD, historian, Pedagogical University of Kraków, <https://orcid.org/0000-0002-5578-9251>

Słowa kluczowe: Archiwum Narodowe w Krakowie, archiwa państwowe, dzieje archiwów, archiwoznawstwo, Kraków

Keywords: National Archives in Kraków, state archives, history of archives, archival history, Kraków

Archiwa jako repozytoria materiałów archiwalnych są podstawowym elementem warsztatu badawczego historyków, dostarczając im źródeł do prowadzenia badań historycznych. Nie dziwi zatem fakt, że ambicją wielu archiwów państwowych jest posiadanie monografii własnych dziejów. Odwoływanie się do historii podnosi prestiż instytucji i wpływa na ich rozpoznawalność. Wydawanie opracowań poświęconych dziejom archiwów wpisuje się zresztą w jeden z działań archiwistyki – archiwoznawstwo, którego przedmiotem jest m.in. historia archiwów i ich współczesna organizacja¹.

W ciągu ostatniego dwudziestolecia ukazały się publikacje poświęcone historii Archiwów Państwowych w Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach, Koszalinie, Lesznie, Lublinie, Malborku, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Szczecinie i Wrocławiu oraz Archiwum Akt Nowych i Narodowemu Archiwum Cyfrowego². W niektórych przypadkach są to monografie na wskroś naukowe. W innych

publikacje te mają charakter raczej popularyzatorsko-informacyjny lub promocyjny, ale odgrywają także ważną rolę poznawczą wobec braku opracowań naukowych.

W nurt ten wpisuje się wydawnictwo Archiwum Narodowego w Krakowie będące przedmiotem recenzji. Publikacja liczy 341 stron i składa się z trzech rozdziałów poprzedzonych wstępem. Całość zamyka bibliografia, spis ilustracji, indeksy osobowy i geograficzny oraz wykaz skrótów.

¹ Matuszak Tomasz: O potrzebie prowadzenia badań archiwoznawczych uwag kilka. W: *Teoria archiwalna wczoraj, dziś, jutro. Toruńskie Konfrontacje Archiwalne*, t. 2. Red. Waldemar Chorażyczewski, Agnieszka Rosa. Toruń 2011, s. 321–336; Mazur Hubert: *Archiwoznawstwo w XXI wieku – wyzwania, problemy, kierunki zmian*. „Archiwa Kancelarie Zbiory” 2008, nr 9, s. 125–148.

² *Archiwum Państwowe w Białymstoku 1953–2018. Ludzie, historia, archiwalia*. Red. Marek Kietliński. Białystok 2018; Rymar Dariusz A.: *Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim*

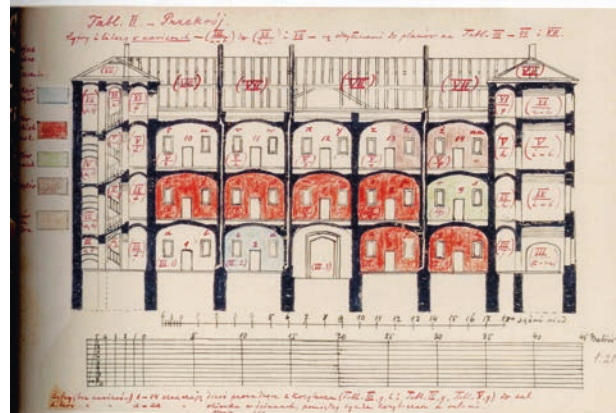
(1950–2015). Gorzów Wielkopolski 2015; Schlender Grażyna: *60 działalności Archiwum Państwowego w Kaliszu. Zarys dziejów*. Kalisz 2011; *Archiwum w regionie, region w archiwum. 80 lat Archiwum Państwowego w Katowicach 1932–2012*. Red. Barbara Kalinowska-Wójcik. Katowice 2012; *Archiwa i społeczeństwo. Pół wieku działalności Archiwum Państwowego w Koszalinie (1953) 1961–2011*. Red. Joanna Chojecka. Koszalin–Pruszcz Gdański 2011; Olender Elżbieta: *Powstanie i działalność Archiwum Państwowego w Lesznie 1950–2002*. Leszno 2019; *Archiwum*

Dla porządku warto dodać, że archiwa krakowskie doczekały się już w przeszłości opracowań monograficznych Anieli Kiełbickiej³ i Adama Kamińskiego⁴, których publikacja stanowiąca przedmiot recenzji jest w dużej mierze wartościową kontynuacją.

We wstępie recenzowanej publikacji Wojciech Krawczuk, dyrektor Archiwum Narodowego w Krakowie, odniósł się do dwóch przeciwstawnych tendencji, jeśli chodzi o gmachy archiwów. Pierwsza (można ją określić sentymentalną) zakłada, że archiwa powinny pozostawać w zażytkowych siedzibach, bowiem ich charakter koresponduje z przechowywanymi archiwaliami. Sednem drugiej, bardziej pragmatycznej opcji, jest zapewnienie materiałom archiwalnym optymalnych warunków przez przenoszenie ich do nowoczesnych budynków, wzniesionych specjalnie na potrzeby archiwalne. Krawczuk wyraźnie ponad sentymenty stawia bezpieczeństwo materiałów archiwalnych. Jako historyk i archiwista wskazuje jednak stanowczo, że nie można zapomnieć o przeszłości Archiwum Narodowego w Krakowie i jego historycznych siedzibach, stąd pomysł książki, której głównym celem ma być właśnie zachowanie pamięci o lokalach użytkowanych przez Archiwum.

Najobszerniejszy jest rozdział pierwszy pióra Kamili Follprecht. W pierwszym podrozdziale omówiła ona historię archiwów, których spadkobiercą jest obecne Archiwum Narodowe w Krakowie, zwracając szczególną uwagę na liczne reorganizacje i zmiany nazewnictwa. Część tę uzupełniają wykazy dyrektorów i ich zastępców Krajowego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie (1878–1919), Archiwum Ziemskiego w Krakowie (1919–1936), Archiwum Państwowego w Krakowie (1936–1951), Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa (1887–1952), Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Krakowie (1951–1957), Archiwum Państwowego Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego (1957–1976), Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Krakowie (1976–1983), Archiwum Państwowego w Krakowie (1984–2012) i Archiwum Narodowego w Krakowie (od 2012 r.). Zamieszczono także wykaz kierowników powiatowych archiwów państwowych, oddziałów zamiejscowych i ekspozytur.

Podrozdział drugi to niezwykle wnikliwe studium dziejów gmachów archiwalnych w Krakowie. Autorka przeanalizowała bardzo trudną sytuację lokalową krakowskich Archiwów od momentu ich powstania aż do oddania do

11
Plan adaptacji na potrzeby Krajowego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie pomieszczeń gmachu ozdrowieńców (rekonwalescentów) na wzdłużu wawelskim, sporządzony przez Stanisława Smolkę, 1911 r.

użytku nowej siedziby przy ulicy Rakowickiej. W osobnych częściach tego podrozdziału pochylono się nad różnymi siedzibami krakowskich Archiwów m.in. przy ulicach Siennej, Grodzkiej, Lubicz, Orzeszkowej, na Wawelu, na osiedlu Stalowym. Podrozdział ten zamyka spis adresów Archiwów krakowskich oraz oddziałów w Bochni, Chrzanowie, Oświęcimiu, Nowym Sączu, Tarnowie i Żywcu, a także ekspozytur w Nowym Targu i Spytkowicach. Ostatni podrozdział rozdziału pierwszego traktuje o zadaniach Archiwów. Follprecht w pierwszej kolejności przeanalizowała ulegającą częstym zmianom i modyfikacjom strukturę organizacyjną krakowskich Archiwów. Narrację wzbogacają przejrzyste wykazy komórek organizacyjnych istniejących w Archiwum w poszczególnych latach wraz z personaliami ich kierowników. Pewne kontrowersje wzbudza kolejność analizowania zadań Archiwum. Autorka omówiła najpierw gromadzenie i przechowywanie materiałów archiwalnych, porządkowanie, ewidencjonowanie i opracowanie zasobu, bibliotekę, techniczne zabezpieczanie zasobu, działalność naukową, kwerendy, udostępnianie w pracowni naukowej (czytelni), nadzór nad narastającym zasobem archiwalnym oraz popularyzację. Zdaniem recenzenta bardziej logiczne byłoby włączenie nadzoru do części poświęconej gromadzeniu, po-

Państwowe w Lublinie. *Dzieje i zasób. Zbiór artykułów przygotowanych w związku z jubileuszem 80-lecia Archiwum*. Red. Elżbieta Wierzbicka, Ludwik Zabielski. Warszawa 2003; *Ex praesenti praeteritum. Księga pamiątkowa jubileuszu 60-lecia Archiwum Państwowego w Elblągu z siedzibą w Malborku*. Malbork 2012; *Otwarty skarbiec pamięci. Studia Zespołu Archiwum Państwowego w Opolu zebrane z okazji 60-lecia powstania instytucji. Cz. 1. Niezmiennosc idei i przemiany w cyklach czasu*. Red. nauk. Mirosław Lenart. Opole 2013; Matuszak Tomasz: *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919–1951*. Piotrków Trybunalski–Radzyń Podlaski 2009; *Rzeszowskie archiwum. Historia, zasób, archiwisci*. Red. Grzegorz Zamojski. Warszawa 2016; *Mundus archii mundus*

memoriae. Archiwum Państwowe w Szczecinie 1945–2005. Red. Maria Frankel. Szczecin 2007; *Archiwum Państwowe we Wrocławiu 1811–2011. Przeszłość i współczesność*. Red. Józef Drozd, Janusz Gołaszewski. Wrocław 2011; Kołodziej Edward: *Zarys dziejów Archiwum Akt Nowych w latach 1919–2008*. Warszawa 2008; *Narodowe Archiwum Cyfrowe. Wizja, projekt, ludzie*. Red. Paulina Dudek, Anna Kowalska. Warszawa 2010.

³ Kiełbicka Aniela: *Archiwum Państwowe w Krakowie 1951–1980*. Warszawa–Łódź 1981.

⁴ Kamiński Adam: *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Krakowie (1792) 1878–1952*. Wstęp, oprac. Janina Stoksik. Kraków 2012.

9 Pracownicy Archiwum Państwowego w Krakowie przed wejściem do Archiwum od strony ul. św. Gertrudy 8a (wówczas ul. L. Waryńskiego), 1950 r.

10 Tablica umieszczona na kamienicy przy ul. L. Waryńskiego 8 (wcześniej i obecnie ul. św. Gertrudy) utrwajająca znalezienie wejścia do Archiwum w zieleni Plant

łączeniu kwerend z udostępnianiem oraz omówienie działalności naukowej po udostępnianiu. Podkreślić należy, że Kamila Follprecht przeanalizowała działalność Archiwum (czy raczej Archiwów) na różnych polach zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym. Wywód w pierwszym rozdziale został podparty może niekiedy zbyt długimi, ale za to niezwykle trafnymi, interesującymi i wzbogacającymi tekst autorki cytatami.

Paweł Ząbczyński w rozdziale drugim zajął się nową siedzibą Archiwum Narodowego w Krakowie. W pierwszej kolejności zwrócił uwagę na ogromne problemy lokalowe, z jakim borykało się krakowskie Archiwum, które utrudniały lub w niektórych przypadkach uniemożliwiały (przejmowanie materiałów archiwalnych z przedpola archiwalnego) realizację większości zadań. Następnie opisał proces inwestycyjny nowego gmachu. Przede wszystkim w tej części pracy zaprezentowano walory techniczne nowo powstałego budynku Archiwum Narodowego w Krakowie, który jest obiektem energooszczędnym, samowystarczalnym, zapewniającym optymalne warunki do przechowywania i udostępniania materiałów archiwalnych, podejmowania inicjatyw naukowych, edukacyjnych i popularyzatorskich. Była to największa jak dotąd inicjatywa budowlana w sieci polskich archiwów państwowych. Co istotne, choć omawiany rozdział nasycony jest szeregiem informacji technicznych, to nie został on tymi danymi przeładowany. Autor niełatwe przecież dla przeciętnego odbiorcy treści podał w sposób zwięzły, nienudzający i niewątpliwie przystępny.

Ostatni, najmniejszy pod względem objętościowym rozdział poświęcono kadrom krakowskich Archiwów. Jego autorka Karolina Zięba przedstawiła bardzo ogólny, nieco zdawkowy wręcz obraz personelu placówek, które dały początek Archiwum Narodowemu w Krakowie. Zwróciła uwagę m.in. na dramatyczne losy archiwistów w okresie II wojny światowej, wysokie wymagania stawiane archiwistom w zakresie kompetencji merytorycznych czy stanowiące odwieczną i wciąż aktualną bolączkę, jaką są niskie

plące, a także strukturę płciową personelu. Dobrze się stało, że autorka zasygnalizowała także inne, bardzo ludzkie i codzienne problemy, jak chociażby kwestię współpracy pracowników po połączeniu Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa i Archiwum Państwowego w Krakowie w 1952 roku czy przeniesienie archiwistek i archiwistów do nowej siedziby po likwidacji poszczególnych oddziałów w przestrzeni Krakowa w ostatnim czasie. Takie fuzje, translokacje i przekształcenia organizacyjne powodują, że pracować muszą ze sobą ludzie dotychczas obcy, który wykonywali swoje obowiązki w różnym stylu i tempie. Zawsze tego typu zmiany przynajmniej w początkowej fazie muszą rzutować na atmosferę i jakość pracy w danym podmiocie. Cieszy więc fakt, że autorka ów problem dostrzegła. Omawiany rozdział zamykają dwa załączniki: wykaz pracowników Krajowego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie (przekształconego w 1919 roku w Archiwum Ziemskie w Krakowie, a od 1936 roku Archiwum Państwowe w Krakowie) z lat 1878–1951 oraz wykaz pracowników Archiwum Akt Dawnych Miasta Krakowa z lat 1887–1951. Szkoda, że zabrakło podobnego spisu w odniesieniu do okresu po 1951 roku, który uwzględniałby zatrudnionych w Archiwum Państwowym w Krakowie, Archiwum Państwowym Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie oraz Archiwum Narodowym w Krakowie. Ten niedosyt autorka uzasadnia koniecznością przestrzegania zapisów ustawy RODO, co brzmi w tym wypadku nieco kontrowersyjnie. W kontekście wspomnianych uwag recenzenta myślący i nieadekwatny jest zatem tytuł ostatniego rozdziału: *Ludzie – wykaz pracowników krakowskich Archiwów 1878–2021*.

Ogromnym atutem recenzowanej publikacji jest aż 101 ilustracji, które doskonale uzupełniają i wzbogacają narrację. Czytelnik znajdzie tu zdjęcia poszczególnych siedzib krakowskich Archiwów (zarówno elewacji, jak i wnętrz), ich plany, zdjęcia pracowników (indywidualne i zbiorowe). Nie zabrakło także materiałów współczesnych – fotografii dokumentujących różnorakie wydarzenia naukowe, edukacyjne i popularyzatorskie podejmowane przez Archiwum Narodowe w Krakowie oraz zdjęć związanych z nowym gmachem tejże instytucji. Szczególnie interesująca wydaje się pierwsza ilustracja z przedstawieniem odcisków pieczęci używanych przez krakowskie Archiwa w latach 1919–2021, która daje ogląd na wyjątkowo często zmieniające się nazwy krakowskiego Archiwum, a ściślej krakowskich Archiwów.

W uwagach finalnych nie sposób pominąć kwestii estetycznych. Recenzowane wydawnictwo pozostawia bowiem bardzo dobre wrażenie w tym względzie. Atrakcyjna wizualnie okładka, pierwszorzędny papier, szata graficzna i duża czcionka nie tylko cieszą oko, ale i pozytywnie wpływają na percepcję treści. Efektowna publikacja z pewnością przyczyni się do promocji samego Archiwum.

Niebagatelnym walorem książki jest także oparcie jej na szerokiej podstawie źródłowej, obejmującej nie tylko archiwa, ale także prasę czy wreszcie spisane wspomnienia archiwistów. Trudno także formułować jakiegokolwiek zarzuty, jeśli chodzi o wykorzystaną literaturę przedmiotu.

Obowiązkiem recenzenta jest zwrócenie uwagi na pewne usterki terminologiczne. Na przykład autorzy zbyt często używają pojęcia akt jako synonimu materiałów archiwalnych i archiwaliów (np. s. 269, 270, 282), a przecież akta to niejedyna postać materiałów archiwalnych, które mogą występować także jako mapy, plany, fotografie, filmy, nagrania dźwiękowe, afisze, plakaty, ulotki czy projekty techniczne itd. Innym przykładem niewłaściwego stosowania terminologii archiwalnej jest pojęcie zbiorów archiwalnych zamiast zasobu archiwalnego (s. 289).

Lekturę recenzowanego opracowania ułatwia niewątpliwie jego przystępny i prosty język, w którym zachowane jednak zostały wszelkie standardy właściwe pracy naukowej. Większych zastrzeżeń budzić nie może gruntownie przemyślana i przejrzysta konstrukcja pracy, choć pewne obiektywne wywołują nieco mgliste i niejasne tytuły niektórych podrozdziałów w rozdziale pierwszym (zwłaszcza *Zmiany*).

Oddana do rąk czytelników pozycja poświęcona Archiwum Narodowemu w Krakowie z pewnością nie jest wydawnictwem pełnym i wyczerpującym, pominięto w niej bowiem np. charakterystykę i dzieje zasobu archiwalnego. Ale przecież recenzowana publikacja nie rości sobie pretensji do statusu kompletnej monografii Archiwum. Celem autorów było skoncentrowanie się na kwestii gmachów użytkowanych przez krakowskie Archiwa w obliczu wielkiego przełomu, jakim było oddanie do użytku i przeprowadzka do nowej siedziby Archiwum Narodowego w Krakowie.

Nieliczne uwagi krytyczne wniesione przez recenzenta, dotyczące na ogół kwestii drobnych i drugorzędnych, w żaden sposób nie zmieniają jego finalnej opinii, że opracowanie jest publikacją nad wyraz udaną, w znacznym stopniu wzbogacającą wiedzę na temat dziejów archiwów polskich w ogóle, a Archiwum Narodowego w Krakowie w szczególności.

Bibliografia

- Archiwa i społeczeństwo. Pół wieku działalności Archiwum Państwowego w Koszalinie (1953) 1961–2011.* Red. Joanna Chojecka. Koszalin–Pruszcz Gdański 2011
- Archiwum Państwowe w Białymstoku 1953–2018. Ludzie, historia, archiwalia.* Red. Marek Kietliński. Białystok 2018
- Archiwum Państwowe w Lublinie. Dzieje i zasób. Zbiór artykułów przygotowanych w związku z jubileuszem 80-lecia Archiwum.* Red. Elżbieta Wierzbicka, Ludwik Zabielski. Warszawa 2003
- Archiwum Państwowe we Wrocławiu 1811–2011. Przeszłość i współczesność.* Red. Józef Drozd, Janusz Gołaszewski. Wrocław 2011
- Archiwum w regionie, region w archiwum. 80 lat Archiwum Państwowego w Katowicach 1932–2012.* Red. Barbara Kalinowska-Wójcik. Katowice 2012
- Ex praesenti praeteritum. Księga pamiątkowa jubileuszu 60-lecia Archiwum Państwowego w Elblągu z siedzibą w Malborku.* Malbork 2012
- Kamiński Adam: *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Krakowie (1792) 1878–1952.* Wstęp, oprac. Janina Stoksik. Kraków 2012
- Kiełbicka Aniela: *Archiwum Państwowe w Krakowie 1951–1980.* Warszawa–Łódź 1981
- Kołodziej Edward: *Zarys dziejów Archiwum Akt Nowych w latach 1919–2008.* Warszawa 2008
- Matuszak Tomasz: *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim 1919–1951.* Piotrków Trybunalski–Radzyń Podlaski 2009
- Matuszak Tomasz: O potrzebie prowadzenia badań archiwalnych uwag kilka. W: *Teoria archiwalna wczoraj, dziś, jutro.* Toruńskie Konfrontacje Archiwalne,

- t. 2. Red. Waldemar Chorążyczewski, Agnieszka Rosa. Toruń 2011, s. 321–336
- Mazur Hubert: *Archiwoznawstwo w XXI wieku – wyzwania, problemy, kierunki zmian*. „Archiwa Kancelarie, Zbiory” 2008, nr 9, s. 125–148
- Mundus archii mundus memoriae. Archiwum Państwowe w Szczecinie 1945–2005*. Red. Maria Frankel. Szczecin 2007
- Narodowe Archiwum Cyfrowe. Wizja, projekt, ludzie*. Red. Paulina Dudek, Anna Kowalska. Warszawa 2010
- Olender Elżbieta: *Powstanie i działalność Archiwum Państwowego w Lesznie 1950–2002*. Leszno 2019
- Otwarty skarbiec pamięci. Studia Zespołu Archiwum Państwowego w Opolu zebrane z okazji 60-lecia powstania instytucji. Cz. 1. Niezmiennność idei i przemiany w cyklach czasu*. Red. nauk. Mirosław Lenart. Opole 2013
- Rymar Dariusz A.: *Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim (1950–2015)*. Gorzów Wielkopolski 2015
- Rzeszowskie archiwum. Historia, zasób, archiwiści*. Red. Grzegorz Zamoyski. Warszawa 2016
- Schlender Grażyna: *60 działalności Archiwum Państwowego w Kaliszu. Zarys dziejów*. Kalisz 2011